

3. Мельник О. В. Проблемні питання стосовно захисту права інтелектуальної власності / Мельник О. В. // Митна справа. – 2003. – № 1. – С. 110–115.
4. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / авт.-упоряд. В. П. Тимошук. – К. : Факт, 2003. – 496 с.
5. Юркова С. В. Межі адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності в Україні [Електронний ресурс] / С. В. Юркова // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 710–714. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09jevovu.pdf>.
6. Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір : постановою Кабінету Міністрів України від 27 груд. 2001 р. № 1756 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 52. – Ст. 2369.
7. Про затвердження Положення про Державну службу інтелектуальної власності України : указ Президента України від 8 квіт. 2011 р. № 436/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – 26 квіт.
8. Державна реєстрація авторського права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sdip.gov.ua/ua/copyright_registration.html.
9. Про Рекомендації парламентських слухань «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування : постановою Верховної Ради України від 27 черв. 2007 р. № 1243-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 45. – Ст. 524.
10. Українська Антипіратська Асоціація. Мета та функції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apo.kiev.ua/info.phtml>.

Надійшла до редколегії 12.08.2011

БОРУТА М. В. СИСТЕМА СУБЪЕКТОВ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОЙ ОХРАНЫ АВТОРСКОГО ПРАВА В УКРАИНЕ

Рассмотрено авторское право в Украине как элемент права интеллектуальной собственности. Исследованы правовой статус и компетенция субъектов, которые прямо или косвенно осуществляют административно-правовую охрану авторского права в Украине

BORUTA M. SUBJECTS OF ADMINISTRATIVE SYSTEM OF LEGAL PROTECTION OF COPYRIGHT IN UKRAINE

The copyright in the Ukraine as an element of intellectual property rights is considered. The legal status and competence of the subjects that are directly or indirectly carry out legal and administrative protection of copyright in Ukraine are researched.

УДК 342.565.4

О. О. ГАВРИЛЮК,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ І РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ГЛАСНОСТІ ТА ВІДКРИТОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Досліджено роль принципів гласності та відкритості адміністративного судочинства як засобу досягнення цілей адміністративного процесу та шляхи їх реалізації. На основі аналізу норм Кодексу адміністративного судочинства України визначено процесуальне значення принципів гласності та відкритості при розгляді адміністративних спорів.

Визначаючи адміністративне судочинство засобом досягнення мети адміністративно-процесуального регулювання, важливим є визначення питання правильної процедури організації адміністративного процесу як запоруки його ефективності, в чому значне місце відведене принципам як основним, керівним ідеям. Цей факт пояснюється тим, що кожний принцип здійснення правосуддя в адміністративних справах, закріплений законодавцем у нормах діючого Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС) України [1], виконує своє фу-

нкціональне призначення в організації і діяльності адміністративних судів.

Разом із тим, усі принципи діють не розрізнено, а в певній сукупності, оскільки об'єднані загальною метою – організувати діяльність судових органів, забезпечити належний розгляд адміністративної справи, закріпити належне виконання прав та обов'язків всіх учасників адміністративного процесу. Серед визначених законодавцем засад адміністративного судочинства належне місце посідає принцип гласності та відкритості адміністративного процесу.

Цей принцип належить до конституційних (ст. 129 Конституції України) і гарантує право на гласний судовий розгляд справи [2].

У сучасній науці адміністративного процесу визначення принципів адміністративного судочинства, зокрема принципу гласності та відкритості, залишається одним із найменш розглянутих. Незважаючи на те, що в юридичній літературі існує чимало наукових публікацій, присвячених особливостям розгляду адміністративних справ у цілому з огляду на засади адміністративного судочинства (В. Б. Авер'янова, М. Р. Аракеляна, С. А. Бондарчук, В. М. Бевзенка, С. В. Ківалова, А. М. Колодія, А. Т. Комзюка, О. В. Кузьменко, Р. О. Куйбіди, Є. В. Курінного, В. К. Матвійчука, Р. С. Мельника, О. М. Пасенюка, Ю. С. Педька, С. В. Потапенка, О. П. Рябченко, В. С. Стефанюка, І. О. Хара, О. І. Харитоновой, В. І. Шишкіна), однак процесуальне значення та межі застосування принципу гласності та відкритості поки що не знайшли свого висвітлення. У зв'язку з цим спробуємо визначити роль принципу гласності та відкритості у адміністративно-процесуальному регулюванні в умовах проведення судової реформи. Для досягнення визначеної мети потрібно з'ясувати як пов'язані принцип здійснення адміністративного судочинства і адміністративно-процесуальне регулювання; визначити процесуальне значення цього принципу; з'ясувати шляхи реалізації цього принципу в судовій практиці.

У загальній теорії держави і права категорія «принцип права» визначається як основна засада, відправна ідея права, яка наділена універсальною властивістю, найвищою імперативністю і значущістю. Принципи права виражають головний зміст права, найважливіші закономірності і підвалини суспільства [3, с. 212–215]. На сторінках довідкової літератури принципи характеризують як загальні керуючі, вихідні положення, що визначають найсуттєвіші сторони певного виду державної діяльності [4, с. 941].

До характерних ознак принципів права вчені зараховують їх регулятивність. Зокрема, провідний фахівець у галузі теорії права С. С. Алексєєв вказує, що регулювання суспільних відносин є головною функцією права. Таке регулювання здійснюється за допомогою механізму правового регулювання, під яким розуміють цілісне, результативне упорядкування й організацію суспільних відносин за допомогою системи правових засобів, відповідно до вимог соціально-економічного і політичного рівня розвитку суспільства [5, с. 289].

Отже, принципи як регулятори суспільних відносин мають також і загальну цілеспрямо-

ваність, оскільки багато в чому визначають перспективи розвитку не тільки права, а й суспільства і держави і тим самим сприяють заповненню прогалин або ж усуненню інших недоліків діючого законодавства.

Категорія «принцип (засада) адміністративного судочинства» належить до понятійного апарату теорії адміністративно-процесуального права. Значення засад судочинства полягає в тому, що вони у стислому вигляді, концентровано відображають найсуттєвіші риси судочинства, є начебто його «обличчям» [6, с. 82]. Стосовно принципів адміністративного судочинства можна констатувати, що вони сприяють реалізації завдань адміністративно-процесуального законодавства, визначаючи спрямованість, організацію в цілому, форму й зміст його стадій. Таким чином, засада гласності та відкритості адміністративного судочинства визначає в організації і діяльності органів, що провадять адміністративний процес, головні, вихідні моменти, із яких, своєю чергою, випливають положення більш деталізованого характеру.

Д. Г. Маханьков, проаналізувавши положення п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованою Україною у 1997 р., у якій говориться, що «кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом», вказує, що принцип гласності є однією з основ справедливого суду на міжнародному рівні. Крім того, Д. Г. Маханьков зазначає, що Конвенцією закріплюється термін «публічність розгляду справи», поряд із тим, що у вітчизняному законодавстві мова йде про гласний судовий розгляд справи [7, с. 387]. Дійсно, у п. 7 ст. 129 Конституції України закріплено принцип гласності судового процесу та його повне фіксування технічними засобами, що відповідно дотримано і у статтях 7 та 12 КАС України.

Зокрема, ч. 1 ст. 12 КАС України визнає, що особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, не можуть бути обмежені у праві на отримання в адміністративному суді як усної, так і письмової інформації щодо результатів розгляду відповідної справи. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в адміністративному суді інформації про дату, час і місце своєї справи та ухвалені в ній судові рішення.

Абзац 1 ч. 3 ст. 12 КАС України також вказує, що розгляд справ в адміністративних судах проводиться відкрито.

Частина 6 ст. 12 КАС України встановлює, що під час судового розгляду справи в судовому засіданні забезпечується повне фіксування судового засідання за допомогою звукозаписувального технічного засобу.

Вказані законодавчі приписи дозволяють встановити наступні елементи процесуального змісту принципу гласності та відкритості судового розгляду адміністративних справ.

По-перше, найбільш повно гласність здійснюється у відкритому судовому розгляді, який згідно з ч. 3 ст. 12 КАС України є основним елементом змісту гласності судового розгляду адміністративних справ.

По-друге, для можливості бути присутнім на судовому засіданні особі слід знати, коли і де воно відбувається. Тому обов'язковим є інформування осіб, які беруть участь у справі, і про час і місце судового засідання, виконання окремих процесуальних дій. У цьому аспекті підкреслимо, що на законодавчому рівні повинно бути закріплено положення про неможливість позбавлення інформації про час і місце розгляду адміністративної справи будь-якої особи. Лише за умови доступності вказаної інформації для громадян принцип гласності буде реалізовуватися. Як слушно зазначає М. Й. Штефан, гласність означає відкритість усіх матеріалів справи для осіб, які беруть участь у справі, в їх праві знайомитися з ними, в обов'язковому їх інформуванні про час і місце судового засідання і про виконання окремих процесуальних дій. Гласність судового розгляду, на думку вченого, полягає також у праві публікувати звіти і повідомлення про судові процеси у пресі, інформувати про них на радіо, телебаченні та з використанням інших засобів масової інформації, обговорювати матеріали справи у трудовому колективі тощо [8, с. 40].

По-третє, реалізація принципу гласності та відкритості адміністративного судочинства забезпечується наданням можливості повного його фіксування технічними засобами. Це означає, що адміністративний суд зобов'язаний забезпечити повне фіксування судового процесу технічними засобами, а громадяни, присутні на судовому засіданні, мають право вести записи, звукозапис, фото- і кінозйомку, теле- і відеозапис. Такий висновок підтверджується і позицією деяких вчених. Зокрема, Н. П. Лукашкова та В. С. Стефанюк наголошують, що повний і точний запис судових процесів є необхідним не тільки суддям для справедливого правосуддя, а й для кожного громадянина, який стикається з правосуддям, коли його справа слухається в суді. Якщо у

громадянина можуть виникати сумніви щодо повноти та правильності ведення протоколу секретарем судового засідання, який пише його від руки, часто не встигаючи зафіксувати обставини, котрі мають важливе значення під час винесення рішення у справі, то запис судового процесу звукозаписувальним пристроєм такі сумніви унеможливить. Довіра до суд значно зростає, помічають вчені, водночас набагато покращиться і культура ведення судових засідань [9, с. 38]. Однак І. Л. Петрухін вказує, що всі присутні в залі судового засідання можуть вести записи, стенографування і навіть безшумний звукозапис з тією умовою, що це буде не заважати ходу судового процесу [10, с. 171].

На відміну від інших видів судових процесів, в адміністративному судочинстві законодавець встановив правило, за яким проведення в залі судового засідання фото- і кінозйомки, відео-, звукозапису із застосуванням стаціонарної апаратури, а також транслявання судового засідання по радіо і телебаченню допускається на підставі ухвали суду за наявності згоди на це осіб, які беруть участь у справі, крім тих, які є суб'єктами владних повноважень (п. 8 ст. 12 КАС України).

Наведене положення дозволяє говорити про те, що відмова в наданні дозволу на фото- і кінозйомку, відеозапис, а також звукозапис, транслявання судового засідання по радіо і телебаченню можлива, якщо це перешкоджатиме нормальному перебігу судового засідання, а також якщо проти цього заперечує хоча б одна особа, яка бере участь у справі і не є суб'єктом владних повноважень.

Необхідно зупинитися і на іншому положенні КАС України. Так, відповідно до ч. 2 ст. 12 КАС України кожен має право ознайомлюватися в установленому законодавством порядку із судовими рішеннями в будь-якій розглянутій у відкритому судовому засіданні справі, які набрали законної сили. Це право може бути обмежено відповідно до закону в інтересах нерозголошення конфіденційної інформації про особу, державної чи іншої таємниці, що охороняється законом.

Абзац 2 ч. 3 ст. 12 КАС України також встановлює, що суд ухвалою може оголосити судові засідання або його частину закритими з метою нерозголошення державної чи іншої таємниці, що охороняється законом, захисту особистого та сімейного життя людини, в інтересах малолітньої чи неповнолітньої особи, а також в інших випадках, установлених законом.

Отже, наступним елементом змісту засади гласності та відкритості адміністративного процесу виступають підстави і порядок закритого

судового розгляду адміністративних справ. Закритий судовий розгляд допускається за мотивованою ухвалою суду з метою запобігання розголошенню відомостей, які містять конфіденційну інформацію про особу, державну чи іншу таємницю, встановлену законом. У закритому судовому засіданні присутні особи, які беруть участь у справі, а в разі необхідності – експерти, спеціалісти, перекладачі та свідки (ч. 4 ст. 12 КАС України).

Необхідним елементом засади гласності та відкритості адміністративного судочинства варто визнати також публічне проголошення рішення у всіх випадках. Отже, реалізація принципу гласності та відкритості судового розгляду адміністративної справи невід’ємно пов’язана з доступністю ознайомлення із судовими рішеннями. Якщо немає доступу до судових рішень, то стає неможливим організувати суспільний моніторинг та громадський контроль за якістю судової влади. На сьогодні це питання вирішується шляхом офіційного оприлюднення судових рішень на офіційному

веб-порталі судової влади України відповідно до Закону України «Про доступ до судових рішень» [11]. Для доступу до судових рішень судів загальної юрисдикції Державна судова адміністрація забезпечує ведення Єдиного державного реєстру судових рішень, і рішення, які внесені до цього реєстру, є відкритими для безоплатного цілодобового доступу на офіційному веб-порталі судової влади України. Для реалізації права доступу до судових рішень, внесених до Єдиного державного реєстру судових рішень, користувачу надаються можливості пошуку, перегляду, копіювання та роздрукування судових рішень або їх частин.

Таким чином, процесуальне значення гласності та відкритості адміністративного процесу визначається, перш за все, тим, що цей принцип гарантує прозорість діяльності судової влади як для учасників судового процесу, так і для громадськості, забезпечує правову пропаганду чинних законів, контроль населення за діяльністю адміністративного суду і тим самим сприяє зміцненню його авторитету.

Список використаної літератури

1. Кодекс адміністративного судопроизводства України. – Харьков : Одиссей, 2005. – 168 с.
2. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Теория государства и права : учеб. пособие / [под ред. А. И. Королева, Л. С. Явича]. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1982. – 356 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – Ірпінь : Перун, 2004. – 1051 с.
5. Алексеев С. С. Общая теория права : курс в 2 т. Т. 1 / С. С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1981. – 359 с.
6. Рабинович П. М. Основы общей теории права и державы : посіб. для студ. спец. «Правознавство» / П. М. Рабинович. – [Вид. 2-ге, зі змін. і допов.]. – К. : Ін Юре, 1994. – 236 с.
7. Маханьков Д. Г. Процесуальне значення та реалізація принципу гласності кримінального судочинства / Д. Г. Маханьков // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – Вип. 12. – Ч. 2. – 2009. – С. 387–390.
8. Штефан М. Й. Цивільний процес : підруч. для студ. юрид. спец. вищих закладів освіти / Штефан М. Й. – [2-ге вид., перероб. та допов.]. – К. : Ін Юре, 2001. – 696 с.
9. Лукашова Н. Гласність судового процесу та його повна фіксація / Н. Лукашова, В. Стефанюк // Вісник Верховного Суду України. – 2001. – № 2. – С. 36–38.
10. Петрухин И. Л. Гласность судопроизводства // Конституционные основы правосудия в СССР / [под ред. В. М. Савицкого]. – М. : Наука, 1981. – 360 с.
11. Про доступ до судових рішень : закон України від 22 груд. 2005 р. № 3262-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 15. – Ст. 128.

Надійшла до редколегії 20.04.2011

ГАВРИЛЮК А. А. ПРОЦЕСУАЛЬНОЕ ЗНАЧЕНИЕ И РЕАЛИЗАЦИЯ ПРИНЦИПА ГЛАСНОСТИ И ОТКРЫТОСТИ АДМИНИСТРАТИВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА

Исследована роль принципов гласности и открытости административного судопроизводства как средства достижения целей административного процесса и пути их реализации. На основании анализа норм Кодекса административного судопроизводства определено процессуальное значение принципов гласности и открытости при рассмотрении административных споров.

GAVRYLIUK A. REMEDIAL VALUE AND REALIZATION OF A PRINCIPLE OF PUBLICITY OF ADMINISTRATIVE LEGAL PROCEEDINGS

The role of the principles of publicity and transparency of administrative justice as means of achievement of the purposes of administrative legal proceedings is researched. The remedial value of the publicity and transparency principles during the administrative disputes' investigation on the basis of the norms of the Code of Administrative Legal Procedure of Ukraine analysis are defined.